

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Haziran /June 2018, c. 5, s.1: 509-513

Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

İktisadî Hayatta Ve İslâm'da Faiz

ed: Recep Cici, Süleyman Sayar, İstanbul: Ensar Neşriyat 2018

Ömer YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi, Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam
Hukuku Anabilim Dalı
Assistant Professor, Namık Kemal University, Faculty of Theology,
Department of Islamic Law
Tekirdaę / TURKEY
omeryilmaz@nku.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-9576-1344

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 14 Mayıs / May 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 24 Haziran / June 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / Haziran 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Yılmaz, Ömer. "İktisadî Hayatta Ve İslâm'da Faiz, ed: Recep Cici, Süleyman Sayar, İstanbul: Ensar Neşriyat 2018". *Tasavvur: Tekirdaę İlahiyat Dergisi* 5/1 (Haziran 2019): 509-513.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdaę Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Kitap, Kur'an Araştırmaları Vakfının 21-22 nisan 2018 tarihlerinde Bursa'da düzenlemiş olduğu uluslararası faiz çalıştayında sunulan tebliğlerin ve müzakerelerin bir araya getirilmesiyle teşekkül etmiştir. Günümüzde paranın, ticari faaliyetlerde bir bedel olmanın ötesinde hükmedici bir güç halini aldığını düşündüğümüzde faizle ilgili yapılan çalışmaların önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili onlarca çalışma içerisinde kitabın önemi; hukukçulardan, ilahiyatçılardan ve iktisatçılardan oluşan katılımcıların faizi geniş kapsamlı bir şekilde ele almış olmalarıdır. Bunun kitaba faiz konusunda bir başucu kitabı olma niteliğini kazandırdığını söylediğimizde mübalağa etmiş olmayız.

Prof. Dr. Abdullah Mesud Küçükcalay tarafından sunulan ilk tebliğ, "*İktisadî Düşünce Tarihinde Faiz Kavramının Dönüşümü ve Düşünsel Meşrulaşmanın Dinamikleri Üzerine*" adını taşımaktadır. Yazar tebliğinde antik çağlardan başlayıp yirminci yüzyıla kadar gelen süreçte değişen faiz algısını ele almaktadır. Önceleri gayri meşru addedilen faiz, yirminci yüzyıl Avrupası'nda meşru bir niteliğe bürünmüştür. Yazara göre bunda kilise kurumunun daha pek çok alanda olduğu gibi iktisadi alanda da etkisini yitirmiş olması etkili olmuştur.

Doç. Dr. Süleyman kaya tarafından sunulan ikinci tebliğ, "*İslam Tarihinde Finansman ve Faiz (Osmanlı Devleti Örneği)*" adını taşımaktadır. Yazara göre Osmanlı toplumunda borç ihtiyacını karşılamak üzere hile-i şer'iyye olarak değerlendirilebilen bazı uygulamalara başvurulmuştur. Muâmele-i şer'iyye, bey' bi'l-vefâ ve bey' bi'l-istiğlâl bunlardan bazılarıdır.

Prof. Dr. Mehmet saraç tarafından sunulan tebliğ, "*Temel Bir Ekonomik Sorun Olarak Faiz*" adını taşımaktadır. Yazara göre faiz, kapitalist ekonomik düzenin temel kabullerinden ve unsurlarından birisi olarak görülmektedir. İktisat müfredatı, faizi iktisadın ayrılmaz bir unsuru olarak kabul eder. Halbuki geniş kapsamlı bir iktisadi analiz yapıldığında faizin sorunlu bir olgu olduğu da görülmektedir. Yazara göre iktisatta faizin varlığı; pozitif zaman tercihi, fırsat maliyeti, risk bedeli, paranın kirası ve beklenen enflasyon telafisi ile gerekçelendirilmektedir. Yazar, önce bu gerekçeleri çürütmeye çalışır ardından da faizin ekonomide etkinsizlik sebebi oluşunu ve piyasa disilini bozucu etkisini ele alır. Yazara göre faiz, ekonominin doğal bir bileşeni değil kesinlik-

le mücadele edilmesi gereken bir sorundur. Mevcut iktisat literatüründe de bunu ispatlayan teorik altyapı mevcuttur.

Prof. Dr. Nazım Ekren tarafından sunulan “*Merkez Bankası/Bankacılığı ve Konvansiyonel Bankacılık Açısından Faiz*” başlıklı tebliğde her iki bankacılık modelinde faiz analiz edilmiştir.

Doç. Dr. Abdullah Durmuş tarafından sunulan ve “*Katılım Bankacılığı İşlemleri ve Faiz*” adlı tebliğde murâbaha, leasing, sukûk ve para mübadelesi işlemleri katılım bankacılığındaki uygulamalar merkeze alınarak ele alınmıştır. Yazara göre murâbaha, “finansman desteği” adı altında katılım bankalarının toplam işlem hacmi içerisinde %90’lık bir paya sahiptir.

Doç. Dr. Abdurrahman savaş, “*Türk Hukukunda Faiz ve Tefecilik İlişkisi*” başlıklı tebliğinde faizi ve tefeciliği hukuki açıdan analiz etmiştir. Buna göre hukuki açıdan faiz, mahrum kalınan bir miktar paraya karşılık alacaklının bu paradan yoksun kaldığı süre ve parayla orantılı olarak ödenen fazlalıktır. Hukuki açıdan faiz, para borçlarında söz konusu olmaktadır. Yazara göre tefecilik, genel olarak ülkelerin ceza yasalarında suç olarak değerlendirilmiş ve müeyyideye tabi kılınmıştır.

Yusuf Besalel “*Ödünç Para Verme*” başlıklı tebliğinde faizin Yahudilikte de yasaklanmış olduğunu ortaya koymuştur. Aynı şekilde İshak Bıçakçı da “*Faiz Üzerine*” başlıklı tebliğinde konuyu Hıristiyanlık çerçevesinde incelemiştir.

Prof. Dr. Servet Bayındır, “*Kur’an ve Sünnet Açısından Faiz (Cahiliye ve Asr-ı Saadet)*” başlıklı tebliğinde ribânın Kur’an’da ve sünnette nasıl ele alındığına yönelik detaylı bilgiler vermiştir. Ayrıca yazar, ribâ için yeni bir tanım teklifinde de bulunmuştur. Buna göre ribâ; “eylem” olarak ayrı, “hasılat” olarak ayrı tanımlanmalıdır. Eylem olarak ribâ, kendisinde karşılığı bulunmayan fazlalığın şart koşulduğu işlemidir. Eylem olarak ribânın bir başka tanımı ise şöyledir: “*Cins veya tür olarak nitelikleri aynı olan iki malın farklı miktarlarda değiştirilmesi işlemi.*” Yazara göre ribânın hasılat olarak tanımı ise şöyle olmalıdır: “*Cins veya tür olarak nitelikleri aynı olan iki malın farklı miktarlarda değişmesinden ortaya çıkan fark.*”

Doç. Dr. Soner duman, “*İllet ve Makasid Açısından Fıkıh Mezheplerinde Ribâ*” başlıklı tebliğinde çeşitli fıkıh mezheplerinde ribânın nasıl tanımlandığına

ilişkin detaylı bilgiler vermiştir. Yazar, ribânın illeti hakkında mezhepler arasındaki farklılıklara da işaret etmiştir. Bu tebliğin müzakeresini yapan Prof. Dr. Mehmet Erdoğan, makasid açısından ribâyı incelemiştir. Bu çerçevede fikhun adalet üzerine kurulu olduğuna değinmiştir. Ona göre ribânın hakkaniyetli bir kazanç olmadığı Câhiliyye Araplarınca da müsellemdir. Zira Kâbe'nin onarımı sırasında herkesin yardımcı olması istenmiş ancak ribâdan ve fuhuştan elde edilen kazancın buraya katılmaması özellikle vurgulanmıştır. Prof. Dr. Mehmet Erdoğan makasid ile ribâ arasındaki ilişkiyi özetle şöyle kurmuştur: *"İslam'ın nihai gayesi dünyada salah ve ahirette felahıdır. Dünyada salah, onmak demektir. Bir insanın dünyada onmuş olması için yaşam düzeyine uygun evinin, eşinin ve bineğinin olması gerekir. İnsanlar bunları karşılamak için krediye ihtiyaç duyarlar. İnsanların işlerini mümkün mertebe salaha yormak fukahanın vazifesidir. Kur'an'ın yasakladığı ribânın Câhiliyye ribâsı olduğu açıktır ve bu tam bir sömürü şeklidir. Câhiliyye ribâsında ödenmeyen borcun vadesinin uzatılması, buna mukabil de borca ilavede bulunulması talep edilmektedir. O halde bugün adına faiz denen işlemlerin ribâ olup olmadığını tahkik etmeliyiz. Hakkı ve hakkaniyeti gerçekleştirilmede maslahat yönü ağır basan bir uygulama adında faiz bulursa da istisna/istihsan yoluyla ihtiyaçların karşılanmasında bir çıkış yolu olarak değerlendirilebilir. Katılım bankalarının yaptıkları işlemleri meşrulaştırabilmek için gösterilen çabaların benzeri en azından kamu bankalarının işlemleri için de gösterilebilir. Mesela kamu bankasından alınan ev kredisi, evin banka tarafından alınıp bize vadeli olarak satılması şeklinde değerlendirilebilir. Çünkü banka bize o krediyi sadece o evi almamız için vermektedir ve bizim o parayı başka bir iş için kullanmamıza izin vermemektedir. Kamu bankası olması dolayısıyla getirisi ve götürüsü yine kamuya dönmektedir."* Mehmet Erdoğan'ın konuya yaklaşımının Abdürrezzâk Senhûrî (1895-1971) ile aynı çizgide olduğunu ifade etmek mümkündür. Abdürrezzâk Senhûrî, câhiliyye ribâsını "makâsîd açısından haram" olarak değerlendirir. Senhûrî'ye göre sermaye genel bir ihtiyaçtır ve bu ihtiyacı mudârebe şirketleri karşılamakta yetersiz kalmışlardır. Bu durum, yatırım şirketlerinden hisse senedi almanın caiz olarak kabul edilmesini gerekli kılmıştır (Abdürrezzâk Senhûrî, *Mesâdiru'l-Hak*, Beyrut 1998, III, 241-245; *Ribâyı Anlamak İslam İktisadında Faiz*, Ed. Abdulkader Thomas, İstanbul: İktisat Yayınları 2017).

Kitabın son bölümünü genel değerlendirme toplantısı ve katılımcıların değerlendirmeleri teşkil etmiştir. Bu toplantıda Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın, Prof. Dr. Ali Bardakoğlu ve Prof. Dr. Sabri Orman faiz hakkındaki düşünceler-

rini paylaşmışlardır. Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde borcun gecikmesinin alacaklıda hasıl ettiği zarara değinmiştir.

Prof. Dr. Ali Bardakoğlu'na göre ise Kur'an'ın hitabındaki ribâ, o günkü Arapların anladığı ribâdır. Diğer yandan ribâ, ibadet ya da itikat alanından ziyade muamelat alanı kapsamında bir yasaktır. Bu çerçevede öncelikle yapılması gereken dinin bu yasağı getirmekle neyi hedeflediği sorusuna cevap aramaktır.

Genel değerlendirme toplantısının son konuşmacısı olarak Prof. Dr. Sabri Orman, faiz kelimesine fıkıhçıların, hukukçuların ve iktisatçıların farklı anlamlar yüklediklerine işarette bulunarak ortak bir dil geliştirmenin gerekliliğini belirtmiştir. Diğer yandan faiz sadece mikro açıdan ele alınmamalıdır. Konunun mutlaka göz önünde bulundurulması gereken bir makro iktisadi yönü de vardır ve bu adalet ilkesi çerçevesinde değerlendirilmelidir.

İlahiyat, hukuk veya iktisat alanında lisans eğitimi almış ya da almakta olanlar ve özel olarak faiz konusuna ilgi duyanlar; kitabın hedef kitlesini teşkil etmektedir. Kitabın pek çok yazarın ortak katkısıyla meydana geldiğini göz önünde bulundurduğumuzda kitapta kullanılan dil ve üslupla ilgili bir değerlendirmede bulunmanın güçlüğü daha kolay anlaşılır. Yine de genel bir değerlendirmede bulunmak gerekirse akıcı ve anlaşılır bir üslubun kitaba hakim olduğunu söylemek mümkündür. Zaman zaman tebliğ metninde kapalı kalan noktalar, müzakerelerde ve tebliğ sahibine yöneltilen sorular ve alınan cevaplar ile açıklık kazanmaktadır.